

TABLA BRESLEI PLUGĂRILOR FĂGĂRAȘENI. SIMBOLISM ȘI INTERPRETARE

Amalia DRAGNE¹

LA TABLE DE CONVOCATION APPARTENANT À LA GUILDE DES LABOUREURS DE FĂGĂRAȘ. SYMBOLISME ET INTERPRÉTATION

RÉSUMÉ

La présente étude porte sur la table de convocation appartenant à la guilde des laboureurs de Făgăraș, pièce conservée dans le patrimoine du musée „Valer Literat” de Făgăraș. Parmi les nombreuses guildes qui ont exercé leur activité à Făgăraș, celle des laboureurs (très rare en Transylvanie) est la moins connue. La seule source dont nous disposons est la table de convocation elle-même. Peinte par le célèbre peintre d’icônes sur verre Ioan Pop de Făgăraș, elle contient des images (un paysan labourant la terre avec la charrue; deux paysans portant des outils représentatifs: la hache et la faux), des inscriptions (le nom de quatre membres de la guilde; le nom „Adam”; l’année 1850) et des symboles (le coutre et le soc, pièces en fer de la charrue). L’interprétation de ces images et de ces symboles nous permettent de faire une incursion assez intéressante dans la compréhension des anciennes techniques agricoles, d’une part, et dans l’univers spirituel ouvert par l’association de l’image du laboureur avec le nom du premier homme créé par Dieu, rélevée à travers les légendes de la littérature populaire et les représentations dans la peinture murale religieuse, d’autre part.

Mots-clés: guilde, techniques agricoles anciennes, charrue, iconographie, symbolisme.

Făgărașul a avut o însemnătate aparte de-a lungul timpului, mai ales în cea de-a doua jumătate a secolului al XVI-lea, când devine centru administrativ pentru cel mai mare domeniu princiar din Transilvania². Este cunoscut pentru cetatea și castelul său – reședință a principilor și principeselor.

Făgărașul a jucat și un însemnat rol economic, fiind situat pe importanta rută comercială care lega Brașovul de Sibiu, pe de o parte, iar pe de alta ca punct de legătură ce ducea spre inima Transilvaniei, dar și spre Țara Românească.

Atestat documentar la 1291, Făgărașul s-a dezvoltat, dobândind statutul de târg în prima jumătate a secolului al XVI-lea; în secolul următor, economia înregistrează o creștere însemnată³. În acest context se dezvoltă și breslele, sub protectoratul

¹ Muzeograf, Muzeul Țării Făgărașului „Valer Literat”, Făgăraș.

² În privința trecutului localității, v. Antal Lukács, *Țara Făgărașului în Evul Mediu (secolele XIII-XVI)*, București, Editura Enciclopedică, 1999, p. 66-71.

³ David Prodan, *Urbariile Țării Făgărașului, vol. I (1601-1650)*, București, Editura Academiei RSR, 1970, p. 101.

principilor. Cu siguranță a existat la Făgăraș o breaslă a pietrarilor. Gabriel Bethlen aducea meșteri pietrari și zidari din Italia, conferind castelului de la Făgăraș o aură renașcentistă. Același principe aducea sticlari de la Murano, înființând la Porumbacu de Sus o glăjărie⁴. Gabriel Bethlen, Gheorghe Rakoczi I⁵ și Suzana Lorantffy⁶ lasă instrucțiuni economice provizoriului cetății, cu scopul de a maximiza profiturile domeniului. Astfel se conferă condiții prielnice breslelor și meșteșugarilor, care primesc privilegii.

Cea mai veche breaslă făgărașeană este cea a pantofarilor, înființată în anul 1598 prin privilegiul acordat de principesa Maria Christierna⁷. Cea mai importantă și puternică breaslă din Făgăraș a fost cea a tăbăcarilor, care și-a primit privilegiul de la principele Gh. Rakoczi I, la 28 martie 1643. Unele bresle au dat denumirea unor străzi, aflate în proximitatea cetății, denumiri ce se păstrează până astăzi: Tăbăcari, Pălărieri. Valer Literat, ctitorul muzeului de la Făgăraș, a consacrat o lucrare breslei tăbăcarilor, rămasă, din păcate, în manuscris⁸.

Dintre toate, cea mai puțin cunoscută este breasla plugarilor. Singurul izvor de care dispunem îl reprezintă tabla de convocare a breslei, care se află în patrimoniul Muzeului Țării Făgărașului „Valer Literat”⁹.

Alături de ladă și steag, tabla (sau semnul) breslei era unul dintre obiectele de identificare ale acesteia. Ea avea diverse dimensiuni și forme (dreptunghi, scut etc.), fiind lucrată din lemn sau metal (cositor, alamă). Tabla era pictată sau gravată cu motive reprezentând diferite scene din viața breslei sau unelte specifice meșteșugului și putea purta o serie de inscripții (numele staroștilor sau ale meșterilor care au dăruit-o, indicații privind anul, uneori luna și ziua, alteori un citat sau un proverb), prezentând însă întotdeauna însemnele caracteristice breslei¹⁰.

Tabla de convocare era folosită de conducerea breslei pentru a-i solicita pe membri să participe la adunări. Pornind de la casa țehmeșterului, ea era transmisă mai departe de la un meșter la altul, până când revenea la țeh, sau era purtată de un ucenic pe la toți meșterii, care aveau obligația să-l primească pentru a valida caracterul ofici-

⁴ În privința glăjăritului, v. Ligia Fulga, *Sticla transilvăneană în secolele XVII-XVIII. Soluții tehnice, tendințe artistice*, București, Editura Economică, 2004.

⁵ D. Prodan, *op. cit.*, p. 1-12.

⁶ *Ibidem*, vol II., București, Editura Academiei RSR, 1974, p. 14-22.

⁷ Constantin Băjenaru, *Țara Făgărașului în timpul stăpânirii austriece (1691-1867)*, Alba Iulia, Editura Altip, 2013, p. 24.

⁸ Nicolae Sabău, *Postfață la Valeriu Literat, Biserici vechi românești din Țara Oltului*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1996, p. 242.

⁹ Sub număr de inventar 3.123/I_{II}27. Tabla a fost reprodusă cu prilejul organizării unor expoziții în următoarele cataloage: *Breslele transilvănene (secolele XIV-XIX). Catalog selectiv de expoziție*, Cluj-Napoca, 1997, nr. cat. 14; *Breslele transilvănene. Istorie și simbol. Catalog de expoziție*, Alba Iulia, Editura Altip, 2017, nr. cat. 46; *Meșteșuguri și meșteșugari, bresle din sudul Transilvaniei*, catalog editat de Raluca Maria Frîncu și C. Băjenaru, Sibiu, Editura Muzeului Național Brukenthal, 2022, nr. cat. 27, p. 36.

¹⁰ Doina Năgler, *Tablele de breaslă ale Muzeului Brukenthal*, în „Acta Musei Napocensis”, IV, Cluj-Napoca, 1967, p. 189.

al al mesajului. Dacă „umblarea tablei” era întreruptă sau întârziată, vinovații erau sancționați printr-o amendă¹¹.

Tabla breslei plugarilor făgărașeni, în formă de scut heraldic, cu dimensiunile de 28 cm lungime și 23 cm lățime, este confecționată din lemn pictat policrom, cu inel de fier (Fig. 1, 2).

Paternitatea picturii poate fi atribuită stilistic zugravului Ioan Pop de la Făgăraș. Apreciat ca fiind zugravul cel mai talentat pe care l-a avut Țara Făgărașului¹², Ioan Pop face parte „din zugravii de biserici care au trecut apoi la pictura pe sticlă”¹³, semnând la Făgăraș icoane între anii 1833 și 1869 (cu câteva luni înainte de a muri)¹⁴. Cunoștințele temeinice și talentul deosebit îl ajută pe Ioan Pop să se adapteze cu succes cerinței comanditarilor, pictând pe suporturi diferite: glajă, lemn, tablă sau pânză.

Data fiind puținătatea informațiilor despre breaslă – breslele plugarilor au fost rarissime în Transilvania –, e posibil ca aceasta să se fi constituit mai degrabă ca o asociație de genul tovărășiilor de plug. Din cauza solurilor pietroase de aici, precum și a uneltelor rudimentare de care dispuneau, țăranii se întovărășeau. Următoarea mărturie este elocventă: „Cu doi boi nicidecum nu putem ara, că pământul îi tare și pietros. Ne însoțim unii cu alții. Ori cu patru boi, ori cu șase boi, ori cu șase vaci bune arăm locurile noastre”¹⁵.

Tabla e datată 1850. Pe ea sunt înscrise, cu litere chirilice, numele membrilor breslei: Ioan Pop, Niculae Zanfir, Tănase Mândrean, Pântilie. Observăm că primul nume este identic cu cel al zugravului Ioan Pop. Totuși, credem că este puțin probabil să fie vorba despre el. Există un izvor contemporan însemnat, „Matricolele” bisericii greco-catolice din Făgăraș, păstrat la Serviciul Județean Brașov al Arhivelor Naționale (SJBvAN), unde, alături de numele celor înregistrați, se specifică și ocupația. Ioan Pop apare ca zugrav. De asemenea, alții sunt consemnați ca plugari, numele lor regăsindu-se și pe tabla de convocare¹⁶ (Fig. 3, 4, 5).

Ne poate surprinde faptul că pe tabla breslei plugarilor apar doi țărani, unul cu un topor și altul cu o coasă, sugerând ocupații pe care noi astăzi nu le asociem

¹¹ Eugen Pavlescu, *Meșteșug și negoț la românii din sudul Transilvaniei (secolele XVII-XIX)*, București, Editura Academiei RSR, 1970, p. 211-213.

¹² Elena Băjenaru, *Icoane și iconari din Țara Făgărașului. Centre și curente de pictură pe sticlă*, București, Editura Oscar Print, 2021, p. 107.

¹³ Ioan Mușlea, *Icoane pe sticlă și xilogravurile țăranilor români din Transilvania*, București, Editura Grai și Suflet - Cultura Națională, 1995, p. 15.

¹⁴ Elena Băjenaru, *op. cit.*, p. 86.

¹⁵ Henri H. Stahl, *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești*, București, Editura Academiei RPR, 1958, p. 323.

¹⁶ Semnalăm cazul lui Nicolae Zamfir, plugar, căsătorit cu Bucura, consemnat cu prilejul înregistrării botezului a trei copii: fiica Maria, la 20 octombrie 1835, nașă fiind Ancuța lui Zamfir (filele 109-110), fiul Constantin, la 16 februarie 1839, cu nașii Nicolae Găban și Utza (filele 139-140), respectiv fiul Bucur, la 1 februarie 1842, cu aceiași nași (filele 169-170). Întrucât în dreptul numelui celor doi fii apare semnul crucii, presupunem că aceștia au murit prematur (SJBvAN, Fond *Parohia greco-catolică Făgăraș. Protocolul cununaților, botezaților și morților. 1835-1857*, dosar nr. 254). Mulțumim doamnei dr. Elena Băjenaru, pentru facilitarea accesului la acest document.

direct cu ocupația plugăritului. Totuși, ele sunt complementare și țin de tehnicile agricole arhaice¹⁷.

Cu mult timp în urmă, în zorii Evului Mediu, Țara Făgărașului era o zonă în mare parte împădurită. Satele mai vechi erau situate pe aliniamentul Oltului, extinderea rețelei de sate pe aliniamentele superioare realizându-se treptat, în decursul a sute de ani, prin lăzuiuri succesive. Acest fapt e dovedit de înseși numele localităților, atributele „de Jos” și „de Sus” indicând direcția în care s-a realizat extinderea zonei locuibile¹⁸.

Tehnica agricolă arhaică era cea a „moinei sălbatice”¹⁹. Cel mai adesea, o poiană naturală situată pe cursul unui pârâu era cultivată cel mult doi ani cu plante cerealiere, după care, pământul sărăcind, era lăsat pentru fâneță/coasă. Noile poieni erau realizate prin pârjolire și lăzuire²⁰. Cele două ocupații nu pot fi dissociate din practicile vechi agricole, fiind complementare. Astfel, cei doi țărani, unul cu toporul de lăzuit și altul cu coasa, sunt asimilați ocupației de plugar²¹.

Ca denumire, termenul de plugar își are originea în unealtă – plugul. Plugul a apărut relativ târziu, în Evul Mediu. Unealta care l-a precedat, utilizată timp îndelungat, a fost aratrul. Plugul s-a detașat de aratru atunci când i s-a adăugat cormana. A rezultat un instrument de lucru mult perfecționat, care din punct de vedere tehnic reușea să realizeze operații complexe asupra solului: 1. taie brazda, cu *cușitul* sau *fierul lung*; 2. desprinde brazda de pe sol, cu ajutorul *brăzdarului* sau al *cușitului lat*; 3. întoarce brazda prin intermediul *cormanei*; 4. fărâmițează și afânează solul²².

Datorită importanței uneltei, lucrătorul și-a luat denumirea de plugar, dar lucrării în sine i s-a păstrat totuși vechiul termen de arat, cu toate că lucrarea specifică plugului ar fi normal să fie numită plugărit.

Plugul, în mare parte, era realizat din lemn. Singurele piese metalice erau cușitul lung și brăzdarul. Ele erau confecționate de către fierari din centrele specializate. Datorită importanței lor, acestea devin însemne reprezentative pentru plugari, astfel încât ele sunt înfățișate și pe tabla de convocare.

Cea mai cuprinzătoare descriere a unui plug îmbunătățit de la mijlocul secolului al XIX-lea e făcută de Gheorghe Șincai în lucrarea „Povățuire către economia de câmp pentru folosul școalelor românești, cele din Țara Ungurească și din părțile

¹⁷ Aurel Dragne, *Plugul în colecțiile Muzeului Țării Făgărașului „Valer Literat”*, în „Acta Terrae Fogarasiensis”, X, 2021, p. 315.

¹⁸ Ioan Ciupea, *Observații asupra toponimiei și antroponimiei Țării Făgărașului*, în „Acta Musei Napocensis”, XXIV-XXV, p. 295-296.

¹⁹ H.H. Stahl, *op. cit.*, p. 274.

²⁰ Ecoul acestor tehnici arhaice se regăsește și în conscripția satului Șinca la 1722: „Hotarul de sus se află în partea de răsărit, începând dincolo de râul Șinca, se întinde pe lângă râu mai mult de două mile, aici au locurile arătoare, cele mai bune la poalele munților, iar cele mai slabe pe dealuri, iar altele în locurile despădurite (lăzuite); peste tot locul este nisipos și foarte productiv; se pot ara cu patru boi (...)” (Ștefan Meteș, *Situația economică a românilor din Țara Făgărașului*, vol. I, Cluj, 1935, p. 188).

²¹ A. Dragne, *op. cit.*, p. 315.

²² Nicolae Edroiu, *Plugul în Țările Române (până în secolul al XVIII-lea)*, Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2017, p. 83.

ei împreunate”, tipărită la Buda în 1806. El descrie două tipuri de plug: plugul simetric, denumit ca „plugul schimbătoriu” sau „de coastă”, și plugul asimetric, numit „plugul șuceat” sau „de șes”²³.

Plugul asimetric este mai greu, are un randament mai bun și cormana fixă (evoluând din cel simetric). Plugul simetric are cormana mobilă sau schimbătoare, putând răsturna brazda fie pe dreapta, fie pe stânga. O caracteristică a acestui plug este brăzdarul simetric, ascuțit pe ambele părți²⁴.

Pe tabla de convocare este reprezentat un brăzdar specific plugului simetric, care a fost, totuși, unealta preferată de plugarii făgărășeni.

Evoluția tehnicilor agricole a condus la împărțirea hotarului în mai multe câmpuri, folosindu-se tehnica celor două câmpuri, iar ulterior a celor trei câmpuri.

În tehnica celor două câmpuri se alterna un an de cultivare cu un an de odihnă, în care pământul era ogorât.

O tehnică mai bună este cea a celor trei câmpuri, folosită mai întâi în Transilvania sub influența sașilor. În zona Făgărașului, aceasta a fost adoptată totuși cu reticență (utilizându-se doar în Făgăraș²⁵ și în Șercaia²⁶, în celelalte sate folosindu-se în continuare tehnica celor două câmpuri). În această tehnică – a celor trei câmpuri – se alterna semănătura de toamnă, semănătura de primăvară și ogor.

Ceva mai târziu s-a trecut la tehnica celor patru câmpuri, pe măsură ce s-a generalizat cultivarea unor plante sau legume noi, cum au fost porumbul sau cartoful.

Faptul că existau trei-patru câmpuri însemna că fiecare familie trebuia să aibă măcar un lot în fiecare hotar, pentru a putea cultiva. În realitate, fărâmițarea a fost atât de excesivă, încât s-a ajuns ca o familie să dețină, în perioada interbelică, până la 100 de loturi repartizate în cele patru câmpuri ale satului. Acest lucru a contribuit la păstrarea în funcțiune a plugului simetric. Folosirea rotilor denotă utilizarea unei unelte evoluat, al cărei randament va fi depășit abia după apariția uneltelor de producție industrială²⁷.

Imaginea țaranului, în port tradițional, arând cu plugul la care este înjugată o pereche de boi, reprezintă simbolul cel mai firesc care ar putea ilustra breasla plugarilor. Observăm însă și inscripția, cu caractere chirilice, „Adamu”. Numele primului om creat de Dumnezeu, alăturat imaginii plugarului care ară, deschide deodată un univers complex de semnificații, care nu doar conferă profunzime acestei ocupații, dar o și înobilează. Munca pământului, activitate cât se poate de pragmatică, servind scopurilor trupești imediate de procurare a hranei necesare întreținerii vieții, capătă deodată valențe spirituale uimitoare.

Asocierea imaginii plugarului care ară cu numele primului om sugerează ideea vechimii acestei îndeletniciri. Potrivit Sfintei Scripturi, munca i-a fost rânduită omului încă din Rai: în cartea Facerii se relatează că Dumnezeu l-a așezat pe Adam

²³ *Ibidem*, p. 15.

²⁴ *Ibidem*, p. 166; A. Dragne, *op. cit.*, p. 308.

²⁵ Șt. Meteș, *op. cit.*, p. 245.

²⁶ *Ibidem*, p. 178.

²⁷ H.H. Stahl, *op. cit.*, p. 321.

în rai „ca să-l lucreze și să-l păzească” (Facerea 2, 15)²⁸. Presupunerea că este vorba despre lucrarea pământului e susținută și de observația că „pe pământ încă nu era niciun copăcel, și nicio buruiiană încă nu odrăslise, pentru că Domnul Dumnezeu nu trimisese încă ploaie pe pământ și *nu era om ca să lucreze pământul*” (Facerea 2, 5). În urma încălcării poruncii divine de a nu gusta din pomul cunoștinței binelui și răului, primii oameni sunt izgoniți din Rai. Adam e pedepsit astfel: „blestemat va fi pământul din pricina ta. În dureri te vei hrăni din el în toate zilele vieții tale! Spini și pălămidă îți va rodi, și tu cu iarba câmpului te vei hrăni. Întru sudoarea feței tale îți vei mânca pâinea” (Facerea 3, 17-19). În continuare, un alt verset ne oferă un indiciu suplimentar că Adam practica agricultura: „Domnul Dumnezeu l-a scos din raiul Edenului, ca să lucreze pământul din care fusese luat” (Facerea 3, 23). Prelucrarea pământului apare astfel ca fiind cea mai veche îndeletnicire umană. Vechimea biblică îi conferă plugăritului un prestigiu simbolic în comparație cu alte ocupații²⁹.

Episodul izgonirii primilor oameni din rai, având ca urmare chinurile și lipsurile pe care le îndură agricultorul, a marcat semnificativ viziunea asupra muncii. Ideea că omul trebuie să-și câștige existența prin efort fizic, prin trudă istovitoare se reflectă și în faptul că munca este denumită, în mai multe limbi europene, prin lexeme care semnifică suferință, trudă, tortură chiar. Așa este latinescul *labor* (muncă, efort, chin, suferință), din care derivă în franceză termenul *labour* (arat), iar în engleză *labour* (muncă, efort). Și în limba română veche, termenul *muncă* (din slavonescul *monka* – supliciu, martiriu) semnifica inițial tortură, chinuri pentru osândiți (vezi expresia „muncile iadului”)³⁰.

Cu toate acestea, munca pământului are ceva nobil din punct de vedere spiritual, în sensul în care plugarul, lucrătorul pământului, e conștient de condiția sa (rezultată în urma căderii lui Adam), dar și-o asumă, văzând-o ca pe o formă de pocăință și de cale – prin nevoiță și efort – spre restaurarea condiției sale în *Noul Adam*, care este Hristos.

Totuși, ne punem întrebarea: cum poate fi identificat Adam în imaginea țărânului care ară pământul cu un plug tras de o pereche de boi? Dacă ar fi să căutăm sursa acestei reprezentări în Biblie, nu am găsi indicii satisfăcătoare: textul scripturistic este foarte sumar în această privință – nu sunt amintite uneltele utilizate, plantele pe care le cultiva sau de la cine a învățat primul om să lucreze. Ceva mai generoase sunt *Erminiile* – manuale de pictură religioasă alcătuite în atelierele de lucru ale zugravilor de la Muntele Athos, care au fost traduse și la noi³¹, servind de orientare zugravilor de biserici și icoane. În ele găsim indicații despre felul în care trebuie pictată scena „Adam lucrând pământul [și Eva torcând]” – scenă care urmează celei a izgonirii din

²⁸ Aici și în continuare cităm ediția *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și cu aprobarea Sfântului Sinod, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2019.

²⁹ Andrei Prohin, „*Când Adam săpa și Eva torcea ...*”. *Munca primilor oameni în imaginarul medieval*, în „Dialogica. Revistă de studii culturale și literatură”, nr. 1/2020, Chișinău, p. 40.

³⁰ *Ibidem*, p. 37.

³¹ O traducere după manuscrisele grecești a fost publicată de Macarie, arhimandritul Mitropoliei din București, în anul 1805 (cf. Nicolae Cartoian, *Cărțile populare în literatura românească*, vol. II, București, Editura Enciclopedică Română, 1974, p. 43.

Rai – astfel: „Adam ținând în mâini o săpșoară sapă țarina, iar Eva, șezând în preajmă-i, ține în mâini furcă și toarce”³². Așadar, nu este pomenit aici plugul (înjugat cu boi), ci o unealtă simplă: sapa³³.

Pentru a găsi răspunsul la această întrebare, trebuie să pornim pe firul unei legende apocrife, despre „Viața lui Adam și Eva”, care a pătruns la noi încă din secolul al XVI-lea și care a lăsat numeroase urme atât în literatura populară, cât și în vechea pictură religioasă. Dintre elementele alcătuitoare ale acestui apocrif, motivul zapisului lui Adam cu Satana s-a răsfrânt, în literatura populară, într-un ciclu bogat de legende³⁴. Apocriful povestește că, după ce a fost izgonit din rai, Adam a luat plugul, vrând să are. Atunci a apărut Satan, care l-a oprit, spunând că pământul este al lui și pretinzând ca Adam să-i cedeze sufletul său și pe al urmașilor lui, în schimbul permisiunii de a ara. Neputând să se sustragă cu niciun chip, Adam se învoiește, „iscă-lind” zapisul care consfințea învoiala celor doi. Ascuns de Satana în apele Iordanului, zapisul a fost distrus de Mântuitorul Hristos atunci când s-a botezat în Iordan.

Tema zapisului a fost prelucrată de timpuriu într-un poem cu titlul „Cântecul lui Adam” numit, în variantele ardelen, „Verșul lui Adam” și apreciat ca fiind „cel mai răspândit text din literatura românească despre viața primilor oameni în afara raiului”³⁵. Atestat începând cu secolul al XVII-lea, „Verșul” era citit ori cântat în ultima duminică dinaintea începutului Postului Paștelui (supranumită „Duminica izgonirii lui Adam din rai”).

Încă din secolul al XVI-lea, tema zapisului dintre Adam și Satan apare reprezentată și în pictura bisericească, ea putând fi identificată printre frescele biblice care împodobesc zidurile exterioare ale unor mănăstiri precum Voronețul, Moldovița și Sucevița³⁶. Așa, de pildă, pe zidul de nord al bisericii „Sfântul Gheorghe” de la Voroneț, în suita de scene din ciclul Genezei, se poate observa secvența în care Eva toarce, în timp ce Adam sapă pământul cu un hârleț având muchia metalică. În următoarea scenă, Adam apare de unul singur, ținând mâna stângă pe coarnele unui plug de lemn, cu brăzdar de fier, la care sunt înhămați doi boi, deasupra imaginii putându-se citi inscripția în slavonă: „Aici începe să lucreze pământul”. Următoarea scenă e cea a zapisului (având deasupra inscripția lămuritoare: „Aici a scris Adam zapisul”).

În lumina celor de mai sus, imaginea plugarului Adam reprezentată pe tabla breslei plugarilor făgărășeni își lasă mai ușor descifrate sensurile. Iconarul Ioan Pop, cel care a pictat-o, avea temeinice cunoștințe în domeniul picturii murale, dobândite în timpul unei lungi ucenicii pe lângă Sava Zugravul³⁷. De aceea, apreciem că este

³² Dionisie din Furna, *Erminia picturii bizantine*, București, Editura Sophia, 2000, p. 69.

³³ Scena „Adam sapă, Eva toarce” constituie una dintre temele iconografice rare tratate de pictura murală bisericească din Țara Făgărașului. Ea este semnalată totuși de Valer Literat (*op. cit.*, p. 88) la biserica „Bunavestire” din Streza Cârțișoara. Fresca a fost realizată la 1821 de un zugrav din familia de iconari Grecu de la Săsașuș. Aici, compoziția este fidelă erminiilor.

³⁴ N. Cartoian, *op. cit.*, p. 71.

³⁵ Emanuela Timotin, *Dialogurile lui Adam cu raiul însușlețit și cu Dumnezeu. Precizări filologice despre cea mai veche versiune românească a Verșului lui Adam*, în „Limba română”, nr. 1/2017, București, p. 97.

³⁶ N. Cartoian, *op. cit.*, p. 73.

³⁷ Elena Băjenaru, *op. cit.*, p. 88.

meritul talentului și al cunoștințelor sale acela de a fi sintetizat atât de plastic substanța condiției plugarului, așa cum era ea trăită în mentalul colectiv al epocii.

Breasla plugarilor din Făgăraș a avut o existență scurtă: înființată în jurul anului 1850 – după cum ne indică inscripția de pe tabla de convocare –, ea și-a văzut curând sfârșitul, odată cu legea de desființare a breslelor din 1872. Informațiile pe care le deținem despre această breaslă sunt foarte puține.

Totuși, plecând de la tabla de convocare a breslei plugarilor făgărășeni aflată în patrimoniul muzeului nostru, incursiunea în trecutul vieții plugarilor din Țara Făgărașului, precum și în universul spiritual care a marcat această îndeletnicire a lucrării pământului, ne dezvăluie dimensiunea paradoxală a meșteșugului: plugarii, deținătorii celei mai vechi ocupații omenești, cei mai numeroși și aflați, poate, cel mai aproape de sensul profund al existenței și condiției umane, sunt deopotrivă și cei mai smeriți, ducându-și cu discreție până la capăt destinul prin vremuri.

Lista ilustrațiilor:

Fig. 1 – Tabla breslei plugarilor făgărășeni, avers.

Fig. 2 – Tabla breslei plugarilor făgărășeni, revers.

Fig. 3 – Filă cu nașterea Mariei, fiica lui Nicolae Zamfir, plugar (Matricolele bisericii greco-catolice din Făgăraș).

Fig. 4 – Filă cu nașterea lui Constantin, fiul lui Nicolae Zamfir, plugar (Matricolele bisericii greco-catolice din Făgăraș).

Fig. 5 – Filă cu nașterea lui Bukur, fiul lui Nicolae Zamfir, plugar (Matricolele bisericii greco-catolice din Făgăraș).

Fig. 1

Fig. 2

ИСОПОН	НЕНАЛЕ	ЗАНФР	ТЗНАСМ	ПРЕН	ПАТЛЕ	1850
--------	--------	-------	--------	------	-------	------

Fig. 3

ПРОТОКОЛЪА БОТЪВЪЧНА СЪР							
А БЛАГОУЧІА							
ИСОПОН	НЕНАЛЕ	ЗАНФР	ТЗНАСМ	ПРЕН	ПАТЛЕ	1850	
ИСОПОН	НЕНАЛЕ	ЗАНФР	ТЗНАСМ	ПРЕН	ПАТЛЕ	1850	

Fig. 4

ПРОТОКОЛЪА БОТЪВЪЧНА СЪР							
А БЛАГОУЧІА							
ИСОПОН	НЕНАЛЕ	ЗАНФР	ТЗНАСМ	ПРЕН	ПАТЛЕ	1850	
ИСОПОН	НЕНАЛЕ	ЗАНФР	ТЗНАСМ	ПРЕН	ПАТЛЕ	1850	

Fig. 5